

УДК [37.015.31:7]:374(477)

SCOPE AND FORMS OF AESTHETIC EDUCATION OF STUDENTS IN THE SYSTEM OF OUT-OF-SCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE**ЗМІСТ ТА ФОРМИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У СИСТЕМІ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ****Varnavska L.I./ Варнавська Л. І.***c.of p.s., as.prof. / к.п.н., доц.*<https://orcid.org/0000-0001-8664-4007>**Viktorova M.V./ Вікторова М. В.***c.of p.s., as.prof. / к.п.н., доц.*<https://orcid.org/0000-0001-8664-4007>**Serhieieva V. M / Сергєєва В.М.***Senior Lecturer/старший викладач**Kyryvi Rih State Pedagogical University**Gagarin Avenue, Krivoy Rog, Ukraine 54, 50086**Криворізький державний педагогічний університет,**Кривий Ріг, пр. Гагаріна 54, 50086*

Анотація. В роботі розглядаються питання естетичного виховання учнів у системі закладів позашкільної освіти України. Позашкільна освіта в Україні – це розгалужена мережа закладів, які працюють з дітьми і молоддю у вільний від основного навчання час. Загальним змістом естетичного виховання є формування соціалізованої особистості з розвиненими творчими здібностями, готової до перетворювальної діяльності за законами краси. Зміст позашкільної освіти децю відмінний від загальної середньої освіти, він завжди орієнтований на конкретну особистість, запити дитини та її батьків. Заклади позашкільної освіти пропонують інтеграцію виховних впливів і навчання основ спеціальної діяльності у сфері того чи іншого виду мистецтва. Форми, в яких здійснюється естетичне виховання в закладах позашкільної освіти, мають як спільні, так і відмінні риси порівняно із загальною середньою освітою, про що говориться на сторінках роботи.

Ключові слова: естетичне виховання, позашкільна освіта, зміст та форми естетичного виховання.

Abstract. The work looks into the issue of aesthetic education of students in the system of out-of-school education institutions of Ukraine. The out-of-school education in Ukraine is an extensive network of institutions that work with children and youth in their free time from the main education. The general scope of aesthetic education is the formation of a socialised personality with developed creative abilities, ready for transformative activity according to the laws of beauty. The scope of out-of-school education is somewhat different from general secondary education, it is always focused on a specific personality, the needs of a child and his or her parents. Out-of-school education institutions offer the integration of educational influences and training in the basics of special activities in a particular art form. The forms of aesthetic education in out-of-school education institutions have both common and distinctive features compared to general secondary education as presented on the following pages of the work.

Key words: aesthetic education, out-of-school education, scope and forms of aesthetic education.

Вступ.

У сучасному світі з його стрімким розвитком технологій і зростанням матеріального добробуту суспільства виникла загроза втрати духовно-моральних цінностей. Переважання розумового над почуттєвим, практично

корисного над споглядально-прекрасним призводить до формування людини-прагматика, обмеженого у емоційній сфері. Протистояти зазначеній тенденції повинне цілеспрямоване естетичне виховання, яке на сьогодні здійснюється усіма ланками освіти. Важлива роль у естетичному вихованні особистості належить закладам позашкільної освіти. Позашкільна освіта в Україні – це розгалужена мережа закладів, які працюють з дітьми і молоддю у вільний від основного навчання час.

Естетичне виховання у позашкільній освіті розглядається в працях вітчизняних науковців: І. Беха, О. Биковської, В. Вербицького, А. Капської, Г. Падалки, Г. Пустовіта, Т. Сущенко та ін.

Здійснення естетичного виховання в закладах позашкільної освіти України спирається на законодавчу базу. Законодавчою основою забезпечення права кожного на здобуття позашкільної освіти є Конституція України. Державна політика у сфері позашкільної освіти спрямована на створення умов для здобуття дітьми та молоддю позашкільної освіти; збереження та розвиток мережі закладів позашкільної освіти різних форм власності (державної, комунальної).

Основний текст.

На сьогодні Україна має близько двох тисяч закладів позашкільної освіти, здатних забезпечити культурні потреби всіх дітей і підлітків. Сучасні заклади позашкільної освіти поділяються на типи:

- 1) дитячо-юнацькі спортивні школи;
- 2) клуби: військово-патріотичного виховання, дитячо-юнацькі (пожежників, автолюбителів, краєзнавців, туристів, етнографів тощо);
- 3) Мала академія мистецтва (народних ремесел);
- 4) Мала академія наук;
- 5) оздоровчі заклади для дітей та молоді (дитячо-юнацькі табори тощо);
- 6) мистецькі школи (музичні, художні, хореографічні, хорові тощо);
- 7) центри (палаці, будинки, клуби) художньої творчості;
- 8) центри (палаці, будинки, клуби) еколого-натуралістичної творчості, станції юних натуралістів;
- 9) центри (палаці, будинки, клуби) науково-технічної творчості, станції юних техніків;
- 10) центри (будинки, клуби, бюро) туризму, краєзнавства тощо, станції юних туристів;
- 11) центри військового-патріотичного виховання;
- 12) дитячі бібліотеки, парки, стадіони, картинні галереї, дитячо-юнацькі студії, кімнати школяра [1].

Позашкільна освіта має виражений діяльнісний характер і передбачає залучення учнів до видів активності, які найбільше відповідають їхнім нахилам і здібностям. Заклади позашкільної освіти доповнюють і розширюють базову освіту, сполучають навчання і дозвілля [2]. Із цього приводу дослідниця Т. Сущенко зауважує: «Позашкільна установа покликана дати дітям можливість вийти за рамки звичного в житті, культурі, природі, науці. Позашкільний педагогічний процес – це виховання особистості в специфічних умовах

життєдіяльності – у сфері дозвілля» [3, с. 42]. Водночас позашкільна освіта здійснюється за напрямками, які відображають орієнтири загальної освіти. У числі таких напрямів – художньо-естетичний, який забезпечує естетичне виховання особистості, її здатність жити і творити за законами краси.

Естетичне виховання має комплексний вплив і являє собою систему виховних впливів. Складовими естетичного виховання є:

- естетичне сприйняття;
- естетичне ставлення;
- естетичне почуття;
- естетичне судження;
- естетичний ідеал;
- естетичний смак;
- естетична діяльність [4].

Результатом естетичного виховання є зміни у особистості, які стосуються її світосприйняття, поведінки, способу життя, діяльності. Враховуючи багатомірну природу краси, діяльність, мотивована естетичним вихованням, творча за характером, відображає індивідуальне бачення дитиною світу, але продукт діяльності матеріалізує об'єктивні закони краси (пропорційність, гармонічність, симетрія тощо).

Загальним змістом естетичного виховання є формування соціалізованої особистості з розвиненими творчими здібностями, готової до перетворювальної діяльності за законами краси. Однак, зміст естетичного виховання у закладах позашкільної освіти дещо відмінний від загальної середньої освіти. У позашкільній освіті він завжди орієнтований на конкретну особистість, запити дитини та її батьків. Заклади позашкільної освіти пропонують інтеграцію виховних впливів і навчання основ спеціальної діяльності у сфері того чи іншого виду мистецтва. Через постійну зміну запитів суспільства позашкільна освіта динамічніша за шкільну, їй притаманний високий ступінь варіативності.

Конкретний зміст естетичного виховання учнів у закладах позашкільної освіти визначається напрямом виховання: музичним, образотворчим, хореографічним та ін. і закріплюється у Положеннях про заклад позашкільної освіти, освітніх програмах тощо. Естетичне виховання у закладах, що працюють за художньо-естетичним і мистецьким напрямом, має на меті прищеплення любові до виду мистецтва, яким займається учень, розширення кругозору у сфері художності. Залучаючи дітей і молодь до різних форм і стилів мистецтва, позакласна освіта повинна пропагувати духовні цінності класичної творчості, представлені у зразках видатних авторів.

Основним методологічним підходом у роботі закладів позашкільної освіти з естетичного виховання вважається компетентнісний, у чому можна пересвідчитися, аналізуючи Типові освітні програми навчальних дисциплін та інші робочі документи. Однак повноцінна реалізація змісту естетичного виховання потребує застосування й інших методологічних підходів, перевірених часом, – особистісно-зорієнтованого, діяльнісного, індивідуального, аксіологічного.

Хоча головним засобом естетичного виховання у закладах позашкільної освіти є мистецтво, варто враховувати і вплив інших засобів: зовнішнього оформлення екстер'єру та інтер'єру приміщення, впорядкування зеленої ділянки, естетики і етики педагогічного колективу і співробітників закладу.

Форми, в яких здійснюється естетичне виховання в закладах позашкільної освіти, мають як спільні, так і відмінні риси порівняно із загальною середньою освітою. Спільним є, насамперед, те, що провідною формою залишається урок (заняття). Однак різновидів занять у закладах позашкільної освіти більше, їхня перевага визначається специфікою навчального предмету. Наприклад, під час навчання музиці застосовуються заняття індивідуальні, групові заняття (малі, середні і великі групи). Відмінною є і тривалість занять. Класичний 45-хвилинний урок здебільшого відповідає індивідуальним заняттям. Заняття з малими групами (дуети, тріо) можуть тривати 0,5 уроку. Заняття середніх (сольфеджіо, музична література) і великих (оркестр, хор) груп, як правило, є довшим, ніж класичний урок.

Форми естетичного виховання в закладах позашкільної освіти поділяються на урочні (заняття, контрольний урок, залік тощо) та позаурочні (домашня робота, екскурсія, консультація, концерт, репетиція, конкурс тощо). Можливі поєднання форм: урок-репетиція та ін. Основні відмінності між цими формами стосуються регламентованості часу. В урочних формах час є чітко фіксованим.

Мають місце і фронтальні форми виховання – проведення загальних святкувань, концертів, виїзних екскурсій, урочистих зборів тощо. Порівняно з індивідуальними і груповими, фронтальні форми не є поширеними у щоденній роботі.

Основні типи занять у закладах позашкільної освіти можуть порівнюватися з типами уроків у загальноосвітній школі: урок введення в тему, урок поглиблення теми, урок узагальнення теми. Перевага надається заняттям комбінованого типу, хоча з учнями базового підрівня припустиме проведення моноуроків.

Комплексний підхід до естетичного виховання в закладах позашкільної освіти сприяє формуванню в учнів всіх компонентів естетичної культури [5]. Естетичне сприйняття формується завдяки спостереженню за роботою закладу в цілому, ознайомленню з творами мистецтва на заняттях з фаху і теоретичних дисциплін. Дієвими для розвитку сприйняття є спільні відвідування концертів, екскурсій, творчі зустрічі з діячами мистецтва [6]. Естетичне ставлення формується у процесі навчання учнів мистецтву. Естетичні почуття та ідеали ґрунтуються на даних естетичного сприйняття. Здатність учнів до естетичного судження розвивається в процесі когнітивної діяльності на заняттях з фаху та теоретичних дисциплін. Формування естетичного смаку забезпечується орієнтованістю закладу позашкільної освіти на кращі здобутки світового та національного мистецтва. Протягом навчання у закладі позашкільної освіти учень залучається до різноманітної естетичної діяльності – виконавської, слухацької, інтерпретаційної, аранжувальної тощо.

На основі вивчення змісту і форм естетичного виховання в закладах позашкільної освіти, ми виявили і схарактеризували деякі його **особливості**:

1. Естетичне виховання у закладах позашкільної освіти органічно поєднано з морально-етичним вихованням. Заклади виховують у дітей моральні і вольові якості, почуття колективізму, відповідальності за свою роботу, засобами художньої творчості формують цілісне сприйняття світу, естетичні смаки і потреби. Тобто виховний процес націлений на всебічний розвиток особистості.

2. Заклади позашкільної освіти поєднують навчальну і публічну творчу (концертну, виставкову) роботу. Вони у різний спосіб взаємодіють з батьками, закладами загальної середньої освіти, іншими закладами, охоплюють культурно-мистецькими заходами населення в цілому. Тобто естетичне виховання не обмежується учнями конкретних закладів, а має широку громадську спрямованість.

3. Естетичне виховання у закладах позашкільної освіти передбачає зв'язок загальнонавчального і спеціального. Учні збагачують досвід естетичного сприйняття, отриманий у школі, і поглиблюють його шляхом опанування конкретного виду творчості.

4. Підкреслено творчий характер навчально-виховного процесу. Заклади позашкільної освіти достатньо вільні у виборі програм навчання і формуванні репертуару, враховують запити учнів та їх батьків. Тобто естетичне виховання здійснюється в умовах, сприятливих для творчого розвитку особистості.

5. Опора на індивідуальний підхід. Хоча результати навчання у закладі позашкільної освіти унормовані і здійснюється систематичний контроль успішності учнів [7], але конкретний зміст навчання, ступінь складності репертуару, особливості його образності визначаються з урахуванням загальних і спеціальних здібностей кожної дитини.

6. Визначальна роль особистості педагога. У естетичному вихованні педагог – його зовнішній вигляд, манера поведінки, мовлення, ставлення до справи, майстерність у мистецтві – є зразком наслідування для учня. Роль особистості педагога зростає і у зв'язку з можливостями його вільного вибору і зміни батьками учня.

Висновки.

Отже, естетичне виховання здійснюється у закладах позашкільної освіти різнобічно. Зміст і форми естетичного виховання деякою мірою близькі тим, що застосовуються у закладах загальної середньої освіти. Однак процес естетичного виховання у закладах позашкільної освіти має власні особливості, які відповідають його зв'язку з творчим розвитком особистості.

Література:

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку типів позашкільних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/433-2001-%D0%BF#Text>

2. Флегонтова Н. М. Педагогічна організація культурного дозвілля школярів : навч.-метод. посіб. Київ : Освіта України, 2008. 224 с.

3. Сущенко Т. І. Педагогічний процес у позашкільних закладах : дис. ... докт. пед. наук. Запоріжжя, 1993. 332 с.

4. Кардашов В. М. Художньо-творчий розвиток особистості: теоретичний

та методичний виміри : монографія. Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2011. 288 с.

5. Сапожник О. Музично-естетичне виховання: зміст і структурні компоненти. Рідна школа. 2002. № 12. С. 20–22.

6. Рева В. Індивідуальні стратегії формування естетичного сприймання музики школярами. Мистецтво та освіта. 2006. № 1. С. 12–15.

7. Диференційований підхід до навчання учнів у мистецькій школі : методичні рекомендації. Рівне: Рівненський обласний центр народної творчості, 2020. 24 с.